

Date: 17th April-2026

TA'LIM-TARBIYA, RIVOJLANTIRISH VA TUZATISH ISHLARI YAGONA KORREKSION PEDAGOGIK JARAYON SIFATIDA

Sabirova Zebo Ixamjanovna

O'zMPU Logopediya kafedrası dotsenti

Sunnatillayeva Ominaxon Xikmatilla qizi

O'zMPU Pedagogika-psixologiya va inklyuziv ta'lim fakulteti 2-bosqich
Logopediya talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim, tarbiya, rivojlantirish va tuzatish ishlari yagona korreksion pedagogik jarayon sifatida ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etiladi. Shaxs rivojlanishining biologik va ijtimoiy omillari, faoliyatning yetakchi roli hamda maxsus ta'lim tizimida korreksion ishlarning mazmun-mohiyati yoritiladi. Yetakchi psixolog va pedagog olimlar qarashlari asosida aqli zaif o'quvchilar bilan ishlashning samarali yo'llari ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: korreksiya, rivojlanish, ta'lim, tarbiya, faoliyat, maxsus pedagogika

Аннотация: В статье рассматриваются обучение, воспитание, развитие и коррекционная работа как единый коррекционно-педагогический процесс. Раскрываются биологические и социальные факторы развития личности, роль деятельности и особенности коррекционного обучения.

Ключевые слова: коррекция, развитие, обучение, воспитание, деятельность

Annotation: The article analyzes education, upbringing, development, and correction as a unified correctional pedagogical process. It highlights biological and social factors of development, the role of activity, and the essence of correctional education.

Keywords: correction, development, education, activity, special pedagogy

KIRISH

Inson ontogenezining barcha bosqichlari uzluksiz o'zgarish va rivojlanish jarayonidan iborat bo'lib, ayniqsa bolalik davri shaxs shakllanishining intensiv davri sifatida ajralib turadi. Ushbu davrda shaxsning nafaqat jismoniy, balki psixik va ijtimoiy komponentlari ham faol rivojlanadi. Rivojlanish jarayoni tabiatan qonuniy bo'lib, u biologik va ijtimoiy omillar o'zaro ta'siri asosida amalga oshadi.

Shaxs rivojlanishiga oid nazariy qarashlar tarixida turli yondashuvlar mavjud. John Locke tomonidan ilgari surilgan empiristik yondashuvga ko'ra, inson ongini "toza taxta" deb baholab, inson ongida tug'ma bilimlar mavjud emas va barcha psixik tuzilmalar tajriba orqali shakllanadi. Bu yondashuv muhitning ustuvor rolini asoslaydi.

Bunga qarama-qarshi ravishda, Edward Thorndike assotsiativ psixologiya doirasida rivojlanishni irsiy omillar bilan bog'lab, shaxs sifatlarining genetik determinatsiyasini ilgari suradi. U rivojlanishni biologik imkoniyatlarning realizatsiyasi sifatida ko'radi.

Date: 17th April-2026

Zamonaviy psixologik-pedagogik konsepsiyalarda esa rivojlanish jarayoni biologik va ijtimoiy omillarning dialektik birligi sifatida talqin qilinadi. Bu jarayonda faoliyat hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi.

ASOSIY QISM

Shaxs rivojlanishida faoliyatning o'rni

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, shaxs rivojlanishi turli faoliyatlar jarayonida amalga oshadi. Faoliyat insonning bilish jarayonlarini rivojlantiradi, ijtimoiy tajribasini boyitadi va shaxs sifatlarini shakllantiradi.

Bolalar rivojlanishida faoliyatning asosiy turlari:

- O'yin faoliyati- O'yin faoliyati bolalarda tasavvur, tafakkur, iroda va ijtimoiy munosabatlarni rivojlantiradi. Jamoaviy o'yinlar orqali bolalarda ijtimoiy moslashuv va mas'uliyat hissi shakllanadi.
- O'qish faoliyati- O'qish faoliyati esa yetakchi faoliyat sifatida bilim, ko'nikma va malakalarni egallashni ta'minlaydi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning tafakkuri rivojlanadi, dunyoqarashi kengayadi.
- Mehnat faoliyati- Mehnat faoliyati esa shaxsning ijtimoiylashuvi va mustaqilligini ta'minlaydi. Mehnat orqali o'quvchilar hayotiy tajriba orttiradi va amaliy ko'nikmalarga ega bo'ladi.

Ta'lim va rivojlanish o'rtasidagi bog'liqlik

Lev Vygotsky ta'lim va rivojlanish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni chuqur ilmiy asoslab berdi. U "eng yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasini ilgari surib, ta'lim jarayoni faqat mavjud rivojlanish darajasiga emas, balki bolaning potensial imkoniyatlariga ham tayanishi kerakligini ko'rsatdi.

Unga ko'ra, bola bugun kattalar yordamida bajara olgan vazifani ertaga mustaqil bajara oladi. Bu esa ta'limning rivojlantiruvchi xususiyatini ko'rsatadi.

Korreksion pedagogikaning nazariy asoslari

Korreksiya – bu shaxsdagi mavjud nuqsonlarni bartaraf etish, yumshatish va rivojlantirishga qaratilgan pedagogik faoliyatdir. Maxsus ta'lim tizimida korreksion ishlar muhim o'rin egallaydi.

Maria Montessori aqli zaif bolalar bilan ishlashda sensor rivojlanishga alohida e'tibor qaratgan. U sezgi organlarini rivojlantirish orqali tafakkurni tuzatish mumkinligini asoslab bergan.

Ovide Decroly esa korreksion jarayonni uch bosqichga ajratgan:

1. sezgilarni rivojlantirish
2. tafakkurni rivojlantirish
3. harakat faoliyatini takomillashtirish

Biroq bu yondashuvlar shaxsni kompleks rivojlantirishni to'liq qamrab olmaydi.

Kompleks korreksion yondashuv

Alexander Graborov o'yin, mehnat va ta'limni uyg'unlashtirgan holda korreksion tizim yaratgan. U shaxs rivojlanishini kompleks yondashuv asosida tushuntiradi.

Date: 17th April-2026

Gavriil Dulnev esa korreksion pedagogikaning asosiy tamoyilini quyidagicha ifodalaydi: ta'lim va tuzatish ishlari ajralmas birlikda olib borilishi kerak.

Uning fikricha, har bir yangi bilim o'zlashtirish jarayoni o'quvchi shaxsini rivojlan Shuningdek, Daniil Elkonin va Vasily Davydov rivojlantiruvchi ta'lim nazariyasini ishlab chiqib, o'quvchilarda mavhum tafakkurni shakllantirish zarurligini asoslab berdilar.

Maxsus ta'limda korreksion ishlarning ahamiyati

Aqli zaif o'quvchilarda:

- tafakkur jarayonlarining sustligi,
- fonematik idrokning yetishmasligi,
- diqqatning beqarorligi,
- fazoviy tasavvurning buzilishi kuzatiladi.

Shu sababli ta'lim jarayoni:

- individual yondashuv asosida,
- faoliyatga tayangan holda,
- tizimli va uzluksiz tarzda tashkil etilishi zarur.

Tuzatish ishlari faqat kamchiliklarni bartaraf etishga emas, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirishga qaratilishi lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ta'lim-tarbiya, rivojlantirish va tuzatish ishlari yagona korreksion pedagogik jarayon sifatida qaralishi zarur.

Shaxs rivojlanishi faoliyat orqali amalga oshadi va ta'lim jarayoni rivojlantiruvchi hamda tuzatuvchi funksiyani bajaradi. Maxsus ta'lim tizimida samaradorlikka erishish uchun pedagogik jarayon o'quvchilarning individual xususiyatlari va potensial imkoniyatlariga mos ravishda tashkil etilishi lozim.

Korreksion pedagogikaning asosiy maqsadi — nafaqat nuqsonlarni bartaraf etish, balki shaxsni jamiyatga moslashgan, mustaqil va faol inson sifatida shakllantirishdan iboratdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. P.M.Po'latova, L.Sh.Nurmuxamedova, D.B.Yakubjonova, Z.N.Mamarajabova, Sh.M.Amirsaidova, A. D.Sultonova "MAXSUS PEDAGOGIKA" Toshkent - «Fan va texnologiya» - 2014
2. L.R. Mo'minova, Sh.M.Amirsaidova, Z.N. Mamarajabova, M.U.Xamidova, D.B. Yakubjanova, Z.M. Djalolova, N.Z.Abidova "MAXSUS PSIXOLOGIYA" O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti Toshkent —2013

